

Załącznik nr 1 do uchwały nr 31/429/11/IV
Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego
z dnia 7 czerwca 2011 r.

Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Wieś Warmii, Mazur i Powiśla miejscem, w którym
warto żyć... - Program Odnowy Wsi
Województwa Warmińsko-Mazurskiego
(założenia ogólne)

Olsztyn, 2011 r.

I. ODNOWA WSI Z LOTU PTAKA, czyli KRÓTKIE WPROWADZENIE

Odnowa Wsi to koncepcja i metoda rozwoju lokalnego zarówno wsi, jak i ich społeczności. Korzenie ruchu sięgają lat 70-tych dwudziestego wieku w Niemczech i Austrii. W Polsce pierwszym regionem, który w latach 90-tych ubiegłego stulecia zaangażował się w odnowę wsi było województwo opolskie, a w kolejnych latach kierunek ten obrały także województwa: śląskie, dolnośląskie, pomorskie. W ostatnich latach odnowa wsi, częściowo przy udziale środków Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej, stała się w skali Polski wielkim ruchem społecznym, który w dłuższej perspektywie może przeobrazić oblicze współczesnej wsi. Sprawdzone i skuteczną metodę aktywizowania obszarów wiejskich i pobudzenia ich rozwoju pragniemy zastosować także na terenie województwa warmińsko-mazurskiego.

Kluczowe znaczenie w odnowie wsi ma wykorzystanie miejscowych walorów i zasobów, zarówno materialnych, jak i czynników rozwoju o charakterze niematerialnym, w szczególności tożsamości społeczności wiejskich i wartości życia wiejskiego. Ważną przesłanką działań jest trwałe upodmiotowanie społeczności wiejskich, sprzyjanie poczuciu sprawstwa i odpowiedzialności za przyszłość własnej wsi wśród mieszkańców.

Odnowę Wsi, jako sposób na rozwój obszarów wiejskich, cechuje:

- oddolność inicjatyw i zaangażowanie społeczności lokalnych,
- wykorzystywanie zasobów będących w dyspozycji wsi, w szczególności ich mocnych stron i charakterystycznych, unikalnych elementów,
- oddziaływanie na zidentyfikowane słabe strony miejscowości,
- zaplanowanie rozwoju wsi przez jej mieszkańców i dążenie do osiągnięcia ustalonej wizji i celów,
- planowanie przestrzenne z aktywnym udziałem mieszkańców,
- wspieranie inicjatyw przez gminę oraz pomoc ze strony regionu,
- fachowe doradztwo na rzecz realizacji przyjętej koncepcji rozwoju wsi ze strony specjalistów z regionu, co sprzyja budowaniu wiedzy i świadomości członków społeczności lokalnej.

Cechą charakterystyczną procesu jest powołanie grupy odnowy wsi w każdym sołectwie, czyli przywództwa świadomego swego powołania oraz opracowanie przy aktywnym udziale mieszkańców strategii rozwoju miejscowości (zwanej też planem odnowy miejscowości). Plan odnowy, jako dokument zaakceptowany przez ogół mieszkańców pozwala na uruchomienie zasobów wsi.

Program można określić jako „instrukcję” dla społeczności wiejskich, która określa jak w sposób najbardziej efektywny i racjonalny odnawiać i rozwijać wieś oraz jakie cele należy sobie stawiać w momencie zaawansowania tego procesu. W uproszczeniu modelowy przebieg Odnowy Wsi ma dwa główne etapy:

- etap I: „do wewnątrz”

To czas pokonywania barier oraz zaspokajania oczekiwań i aspiracji społeczności wiejskiej. Początki to dość proste przedsięwzięcia inicjujące, które nastawione są na zintegrowanie mieszkańców wokół przyjętego programu Odnowy Wsi. Pozwala to następnie realizować szereg przedsięwzięć mających na celu usuwanie podstawowych problemów i zaspokajania najpilniejszych potrzeb społeczności lokalnej. Projekty te dotyczą różnych dziedzin życia i zazwyczaj nie mają ścisłego związku ze sobą. Działania są zwrócone „do wewnątrz” wsi i skupiają się na tym co przynosi korzyść lokalnej społeczności i wzmacnia jej potencjał.

➤ etap II: „na zewnątrz”

Etap ten polega na zidentyfikowaniu i wykreowaniu „produktów wsi”, a następnie zaproponowaniu ich społeczeństwu. To specjalizowanie się wsi w wybranym rodzaju lub temacie działań, co służy kształtowaniu specyficznego wizerunku miejscowości. Projekty wdrażane w tej fazie odnowy są wzajemnie powiązane, a dzięki nim wieś wyróżnia się na tle otoczenia, np. poprzez oryginalne urządzenie przestrzeni publicznej, niepowtarzalne pod względem formy i treści imprezy masowe o zasięgu gminnym lub szerszym, często pod szyldem wsi tematycznej. Wieś tworzy ofertę towarów i usług, współpracy z innymi podmiotami i zachęca osoby spoza wsi do uczestniczenia w jej życiu społecznym. Niebanalna, atrakcyjna oferta, zaskakujący pomysł to klucz do zapewnienia miejscowości stabilnych podstaw dalszego rozwoju

II. QUO VADIS?, czyli PROBLEMY, CELE, METODY, ZADANIA, FORMY...

1. Dlaczego? – czyli powiązania Programu Odnowy Wsi ze Strategią rozwoju województwa

Obszary wiejskie Warmii i Mazur w 2009 r. zamieszkiwało blisko 573 tysiące osób, w tym ¼ to osoby, które utrzymują się z pracy we własnym gospodarstwie. Na koniec 2009 r. w województwie było 116 gmin, z czego 67 to gminy wiejskie, a 33 – gminy miejsko-wiejskie. Łącznie województwo posiada 3914 miejscowości wiejskich, z czego 2396 to wsie. W województwie warmińsko-mazurskim działają 2253 sołectwa. Wśród sołtysów około 36% stanowią kobiety.

W Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Województwa Warmińsko-Mazurskiego do roku 2020 wśród najważniejszych problemów obszarów wiejskich województwa wymienia się:

- niski poziom aktywności jednostkowej i grupowej społeczności wiejskich,
- słabość wsi pod względem przedsiębiorczości, zasobów ludzkich oraz wyposażenia infrastrukturalnego,
- niski poziom zamożności, wynikający między innymi z nasilonego zjawiska bezrobocia i niekorzystnej struktury dochodów gospodarstw rolnych.

Procesy Odnowy Wsi mogą skutecznie oddziaływać na rozwiązywanie wszystkich zidentyfikowanych problemów. Jednocześnie Strategia wskazuje, że istnieją mocne strony regionu, które stanowią bazę dla działań Odnowy, tj. bogactwo kulturowe i etniczne, w tym różnorodność narodowa, korzystne warunki przyrodnicze do rozwijania turystyki, agroturystyki oraz możliwość rozwoju produkcji żywności wysokiej jakości.

Założenia Odnowy Wsi Warmii, Mazur i Powiśla wynikają z wizji rozwoju województwa do 2020 roku, która brzmi: „Warmia i Mazury regionem, w którym warto żyć...”, niezależnie od miejsca zamieszkania, wieku, wykształcenia, płci, stanu posiadania, pochodzenia. Celem głównym, jaki przyjęły władze województwa jest spójność ekonomiczna, społeczna i przestrzenna Warmii i Mazur z regionami Europy, a cel ten przyświeca także podjęciu działań Odnowy Wsi. Jest to metoda na unowocześnianie miejscowości wiejskich przy zachowaniu ich wiejskiego charakteru oraz poprawę warunków życia, co sprzyja spójności ekonomicznej, społecznej i przestrzennej. Ze względu na horyzontalność zagadnień rozwoju obszarów wiejskich Program Odnowy Wsi przyczyni się do osiągnięcia licznych celów strategicznych województwa.

2. Kto? – czyli Realizator Programu

Program jest instrumentem prorozwojowym Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego. W imieniu Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Programem kieruje Departament Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa Urzędu Marszałkowskiego Województwa Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie (Zarządca Programu). Za realizację działań przewidzianych Programem odpowiada Biuro Aktywizacji Obszarów Wiejskich.

3. W jakim celu? – czyli cele Programu Odnowy Wsi Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Celem głównym programu jest wzrost aktywności i integracji społeczności obszarów wiejskich i zaangażowania mieszkańców w działania na rzecz swojego sołectwa, a także poprawa warunków życia mieszkańców wsi.

Cele szczegółowe dla obszaru województwa warmińsko-mazurskiego to:

- podniesienie kompetencji mieszkańców obszarów wiejskich w zakresie wypracowywania i wdrażania wspólnej wizji rozwoju miejscowości,
- wzrost liczby miejscowości wiejskich, które w sposób uspołeczniony wypracowały i realizują strategię rozwoju (plan odnowy miejscowości),
- zwiększenie zaangażowania władz gmin wiejskich i miejsko-wiejskich w rozwijanie aktywności mieszkańców sołectw.

4. Z kim? – czyli uczestnicy Programu

W programie mogą brać udział: gminy miejsko-wiejskie i wiejskie oraz sołectwa z terenu województwa warmińsko-mazurskiego. Szczegółowe warunki określają Zasady uczestnictwa w Programie Odnowy Wsi Województwa Warmińsko-Mazurskiego.

5. Jak? – czyli formy wsparcia Programu Odnowy Wsi Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Poszczególne działania programu i szczegółowe harmonogramy będą planowane corocznie w zależności od dostępnych środków budżetowych Samorządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego i zewnętrznych, w tym środków w ramach Krajowej Sieci Obszarów Wiejskich. W ramach Programu przewiduje się następujące formy wsparcia:

- szkolenia i warsztaty dla grup odnowy wsi i ich liderów, koordynatorów gminnych, władz gmin oraz moderatorów,
- wyjazdy studyjne dla podmiotów zaangażowanych w realizację Programu,
- wydarzenia służące nawiązywaniu partnerstw pomiędzy sołectwami oraz wymianie doświadczeń,
- konkursy dotyczące estetyki wsi i sukcesów we wdrażaniu Programu,
- otwarte konkursy ofert w zakresie związanym z wdrażaniem i promocją idei odnowy wsi,
- dofinansowanie inwestycji i przedsięwzięć aktywizujących mieszkańców sołectw uczestniczących w Programie, w tym inicjatyw partnerskich,
- działania promocyjno-informacyjne: konferencje, spotkania informacyjne, wydanie publikacji.

6. Kto jest najlepszy? – czyli Ranking Liderów Odnowy Wsi Województwa Warmińsko-Mazurskiego

Zgłoszone sołectwa będą poddane ocenie merytorycznej na podstawie, której wybierane zostaną sołectwa najbardziej aktywne, czyniące największe postępy. Ocena odbędzie się po pierwszym etapie realizacji Programu oraz po zakończeniu każdego kolejnego roku wdrażania Programu, na podstawie sprawozdań złożonych przez sołectwa. Czynniki branymi pod uwagę przy ocenie będą między innymi:

- frekwencja uczestników wydarzeń organizowanych w ramach Programu,
- udział społeczności w przygotowaniu strategii rozwoju wsi (planu odnowy miejscowości),
- tempo opracowania wyżej wymienionego dokumentu,
- wartość zrealizowanych projektów wynikających z przyjętego dokumentu strategicznego miejscowości w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- współpraca z innymi sołectwami i podmiotami.

Najaktywniejsze społeczności będą nagradzane. Szczegółowe zasady oceny zostaną opracowane w oddzielnym dokumencie. Oceny dokona Komisja powołana przez Samorząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, w skład której wejdą eksperci w dziedzinie rozwoju obszarów wiejskich.